PREZIDENT FAOLIYATINI TA'MINLOVCHI ORGANLARNING HUQUQIY MAQOMI: XORIJIY TAJRIBA VA O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI PREZIDENTI ADMINISTRATSIYASI TO'G'RISIDAGI KONSTITUTSIYAVIY QONUN

Lutfullayeva Feruza Boboqulovna
Mustaqil tadqiqotchi
flutfullayeva578@gmail.com
+998998517855
Doi:https://doi.org/10.5281/zenodo.24121964

Annotatsiya. Maqolada Prezident faoliyatini tashkiliy, huquqiy va tahliliy jihatdan ta'minlovchi organlarning huquqiy maqomi qiyosiy-huquqiy jihatdan tahlil qilinadi. 2026-yil 14-avgustda imzolangan «O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi to'g'risida»gi O'RQ-1166-son Konstitutsiyaviy qonunning asosiy qoidalari (maqom, vazifalar, vakolatlar, tuzilma, hamkorlik) AQSh, Fransiya, Germaniya, Rossiya, Qozog'iston va Turkiya tajribasi bilan solishtiriladi. Tahlil shuni ko'rsatadiki, bunday organlarning huquqiy maqomi uch darajada — rasmiy aktsiz amaliyot, davlat boshlig'i yoki hukumat aktlari va qonun (konstitutsiyaviy qonun) darajasida — belgilanadi. Maqola oxirida xorijiy tajribadan foydalanish imkoniyatlari ko'rsatib o'tilgan.

Kalit so'zlar: Prezident Administratsiyasi, huquqiy maqom, Konstitutsiyaviy qonun, qiyosiy huquq, xorijiy tajriba, Administratsiya Rahbari, ijro nazorati.

Аннотация. В статье проводится сравнительно-правовой анализ правового статуса органов, обеспечивающих деятельность главы государства. Основные положения Конституционного закона Республики Узбекистан «Об Администрации Президента Республики Узбекистан» от 14 августа 2026 года № ЗРУ-1166 (статус, задачи, полномочия, структура, взаимодействие) сопоставляются с опытом США, Франции, Германии, России, Казахстана и Турции. Показано, что правовой статус таких органов определяется на трёх уровнях: при отсутствии официального акта, актами главы государства или правительства и на уровне закона (конституционного закона). В заключение обозначены возможности использования зарубежного опыта.

Ключевые слова: Администрация Президента, правовой статус, конституционный закон, сравнительное правоведение, зарубежный опыт, Руководитель Администрации, контроль исполнения.

Abstract. The article offers a comparative legal analysis of the legal status of bodies that support the head of state. The key provisions of the Constitutional Law of the Republic of Uzbekistan "On the Administration of the President of the Republic of Uzbekistan" of 14 August 2026 (No. ORQ-1166) — status, tasks, powers, structure and interaction with other bodies — are compared with the practice of the United States, France, Germany, Russia, Kazakhstan and Turkey. The analysis shows that the status of such bodies is set at three levels: no formal act, acts of the head of state or government, and statute (constitutional law). The article concludes by outlining ways in which foreign experience can be used.

© 2026 London International Monthly Conference on Multidisciplinary Research and Innovation. All Rights Reserved.

Keywords: Administration of the President, legal status, constitutional law, comparative law, foreign experience, Head of the Administration, oversight of execution.

Kirish

Zamonaviy davlat boshqaruvida davlat boshlig‘i vakolatlarini amalga oshirishni ta’minlovchi tashkiliy-tahliliy tuzilmalar alohida o‘rin tutadi. Turli mamlakatlarda bunday tuzilmalar Prezident Administratsiyasi, Ijroiya apparat, Kansleriya yoki Ma’muriy ishlar boshqarmasi nomlari bilan faoliyat yuritadi, ularning huquqiy maqomi esa konstitutsiya, qonun, davlat boshlig‘ining aktlari yoki rasmiy aktsiz amaliyot orqali belgilanadi.

2026-yil 14-avgustda imzolangan «O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi to‘g‘risida»gi Konstitutsiyaviy qonun (O‘RQ-1166-son)[1] Administratsiyaning huquqiy maqomi, vazifalari, vakolatlari va faoliyatini tashkil etish tartibini yagona hujjatda mustahkamladi. Qonun Qonunchilik palatasi tomonidan 2026-yil 6-avgustda qabul qilingan, Senat tomonidan 7-avgustda ma’qullangan. Bundan oldin Administratsiya Prezidentning 2018-yil 26-avgustdagi farmoniga muvofiq tashkil etilgan edi[2]. Rasmiy izohda ta’kidlanishicha, xalqaro amaliyotda Prezident faoliyatini ta’minlovchi institutning huquqiy maqomi qonun darajasida belgilanishi prezidentlik boshqaruvining institutsional standarti hisoblanadi[3].

Maqolaning maqsadi — Konstitutsiyaviy qonunning maqom va vakolatlarga oid qoidalarini xorijiy mamlakatlar tajribasi bilan qiyosiy tahlil qilishdir. Tadqiqot savoli quyidagicha: davlat yoki hukumat rahbari faoliyatini ta’minlovchi organning huquqiy maqomi xorijda qaysi darajadagi aktlar bilan va qanday elementlar orqali belgilanadi hamda O‘zbekiston qonuni shu ko‘rsatkichlar bo‘yicha qanday o‘rin tutadi? Qiyoslash uchun AQSh, Fransiya, Germaniya, Rossiya, Qozog‘iston va Turkiya tanlandi: ular prezidentlik, yarim prezidentlik va parlament boshqaruv shakllarini qamrab oladi. Tadqiqotda normativ-huquqiy, qiyosiy-huquqiy va formal-yuridik usullardan foydalanildi. Qonunning xodimlar kafolatlariga oid III bobi ushbu maqola doirasidan tashqarida qoldirildi.

1. Konstitutsiyaviy qonunning asosiy qoidalari

Konstitutsiyaviy qonun to‘rt bob va 34 moddadan iborat: umumiy qoidalar (1–6-moddalar), Administratsiya faoliyatini tashkil etish (7–21-moddalar), xodimlar faoliyatining kafolatlari (22–26-moddalar) va yakunlovchi qoidalar (27–34-moddalar). Quyida birinchi ikki bobning maqom, vazifalar, vakolatlar, tuzilma va hamkorlikka oid qoidalari ko‘rib chiqiladi.

Huquqiy maqom. 3-moddaga ko‘ra Administratsiya Prezidentning davlat boshlig‘i sifatida davlat hokimiyati organlarining kelishilgan holda faoliyat yuritishi va hamkorligini ta’minlashiga ko‘maklashadigan, Prezident vakolatlarini amalga oshirishni tashkiliy, huquqiy va tahliliy jihatdan ta’minlaydigan davlat organidir. U Prezident farmonlari, qarorlari, farmoyishlari va topshiriqlari ijrosi

[1]O‘zbekiston Respublikasining Konstitutsiyaviy qonuni «O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi to‘g‘risida», 2026-yil 14-avgust, O‘RQ-1166-son // Qonunchilik ma’lumotlari milliy bazasi, 14.08.2026-y., 03/26/1166/0842-son.

[2]O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi // O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining rasmiy veb-sayti. – URL: https://president.uz/uz/pages/view/about_staff

[3]«O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi to‘g‘risida»gi Konstitutsiyaviy qonun imzolandi // gov.uz. – URL: https://gov.uz/uz/bv/news/view/208065 (rasmiy axborot).

© 2026 London International Monthly Conference on Multidisciplinary Research and Innovation. All Rights Reserved.

doirasida davlat organlari va tashkilotlari faoliyatini muvofiqlashtiradi, ijroni monitoring qiladi va nazoratini tashkil etadi, bevosita Prezidentga bo‘ysunadi va hisobdor bo‘ladi, shuningdek yuridik shaxs hisoblanadi. Faoliyatning asosiy prinsiplari sifatida 4-moddada Konstitutsiya va qonunlarning ustunligi, inson huquqlari va erkinliklarining ustuvorligi, xolislik, mustaqillik, ochiqlik hamda shaffoflik sanab o‘tilgan.

Shakllantirish va normativ tartibga solish. Administratsiyani Prezident shakllantiradi, unga Prezident lavozimga tayinlaydigan va lavozimidan ozod etadigan Rahbar boshchilik qiladi; Administratsiya Prezident belgilagan asosiy yo‘nalishlar doirasida ishlaydi (5-modda). Ichki normativ asos bir necha bosqichli: Administratsiya reglamenti va Prezident huzuridagi organlar to‘g‘risidagi nizomlarni Prezident, Administratsiya to‘g‘risidagi nizom va shtatlar jadvalini Rahbar, tarkibiy bo‘linmalar to‘g‘risidagi nizomlarni esa bo‘linma boshliqlari tasdiqlaydi.

Vazifalar va vakolatlar. 6-modda Administratsiyaning 16 ta asosiy vazifasini belgilaydi. Ularni shartli ravishda to‘rt guruhga ajratish mumkin: Prezident faoliyatini ta’minlash hamda mamlakat rivojlanishi holatini tahlil qilish; qonuniylik, huquq-tartibot va sud-huquq tizimini isloh qilishga ko‘maklashish hamda huquqni muhofaza qiluvchi organlar faoliyatini muvofiqlashtirish; kadrlar siyosati va aholi, tadbirkorlik subyektlari hamda fuqarolik jamiyati institutlari bilan hamkorlik; Prezidentning konstitutsiyaviy vakolatlari (qonunchilik siyosati, xalqaro munosabatlar, Oliy Majlisga murojaat, fuqarolik, boshpana, amnistiya va afv masalalari) amalga oshirilishini tashkil etish hamda qonunlar va Prezident hujjatlari ijrosini nazorat qilish.

7-moddada 15 ta asosiy vakolat sanab o‘tilgan. Ular orasida qonunchilik hujjatlari loyihalarini yakuniy ishlab chiqishni tashkil etish, Prezident farmonlari, qarorlari va farmoyishlari loyihalarini mustaqil ishlab chiqish, davlat organlaridan zarur ma’lumotlarni so‘rash va ularning axborot tizimlaridan foydalanish, davlat organlari rahbarlariga bajarilishi majburiy bo‘lgan ko‘rsatma va topshiriqlar berish, mansabdor shaxslar faoliyati samaradorligini baholash va intizomiy javobgarlik bo‘yicha tashabbus ko‘rsatish, komplayens va korrupsiyaga qarshi ichki nazorat tuzilmalari faoliyatini muvofiqlashtirish, jismoniy va yuridik shaxslarning murojaatlari ko‘rib chiqilishini tashkil etish bor. Rahbarning o‘z vakolatlari alohida — 9-moddada, 25 ta band bilan — belgilangan.

Rahbar farmoyishlari. 12-moddaga muvofiq Rahbar butun hudud bo‘ylab barcha davlat organlari, korxonalar, muassasalar, tashkilotlar va mansabdor shaxslar tomonidan bajarilishi majburiy bo‘lgan farmoyishlar yoki topshiriqlar chiqaradi; Prezident Rahbarning farmoyishlari va topshiriqlarini to‘xtatib turishi yoki bekor qilishi mumkin. 9-moddaga ko‘ra Rahbar normativ-huquqiy tusdagi farmoyishlarni ham imzolaydi. Shu munosabat bilan 31-moddaning 5-bandida «Normativ-huquqiy hujjatlar to‘g‘risida»gi Qonunga o‘zgartirishlar kiritilgan: Rahbar farmoyishlari normativ-huquqiy hujjatlar turlari ro‘yxatiga qo‘shilgan va ularga bag‘ishlangan 12^1-modda joriy etilgan.

Tuzilma va hamkorlik. 10-modda tarkibiy bo‘linmalar sifatida Rahbar kotibiyati, Prezident qabulxonasi, Prezident maslahatchilari va vakillari bo‘linmalari, Xavfsizlik kengashi kotibiyati, Prezident protokoli, departamentlar, Komplayens xizmati, Ishlar boshqarmasi va boshqalarni sanab o‘tadi. 14–21-moddalar Administratsiyaning Xavfsizlik kengashi, Oliy Majlis palatalari, Vazirlar Mahkamasi, Qoraqalpog‘iston Respublikasi Vazirlar Kengashi va hokimliklar, sud hokimiyati, Prezidentga bevosita bo‘ysunuvchi (hisobdor) organlar hamda komplayens tuzilmalari bilan aloqalarini belgilaydi. Qonun qoidalarini uyg‘unlashtirish maqsadida 31-modda bilan oltita qonunga o‘zgartirish kiritilgan, 33-moddada esa Vazirlar Mahkamasiga hukumat qarorlarini yangi qonunga muvofiqlashtirish topshirilgan.

© 2026 London International Monthly Conference on Multidisciplinary Research and Innovation. All Rights Reserved.

2. Ilmiy yondashuvlar

Mavzu bo‘yicha adabiyotni shartli ravishda uchta yondashuvga ajratish mumkin. Birinchisi — funksional-institutsional yondashuv: Prezident apparati davlat boshlig‘i boshqaruv imkoniyatlarini kengaytiruvchi vosita sifatida o‘rganiladi. B. Patterson AQSh Oq uyi xodimlari faoliyatini batafsil tavsiflab, ular o‘z huquqiga ko‘ra vakolatga ega bo‘lmasa-da, Prezident vakolatlarining katta qismi aynan ular orqali amalga oshishini ta’kidlaydi[4]. Muallif 14 yil Oq uy xodimi bo‘lgan amaliyotchi, keyingi kitobida esa 130 nafar sobiq va amaldagi xodim bilan suhbatlarga tayanadi[5]. Shu mavzuda J. Hartning «Prezident tarmog‘i» (The Presidential Branch) kitobi ham mavjud[6]. Bu yondashuvning kuchli tomoni — amaliy faoliyatning boyligi; sharhlarda Pattersonning birinchi kitobi baholovchi emas, tavsifiy xarakterda ekani qayd etiladi.

Ikkinchisi — davlat-huquqiy yondashuv, unda maqom qonuniy asoslari orqali o‘rganiladi. V. Busse va H. Hofmann qo‘llanmasida Kansler, vazirlar va hukumatning huquqiy maqomi hamda Kansleriya funksiyalari, shuningdek konstitutsiya, qonunlar va reglamentlardan iborat huquqiy asos alohida yoritiladi[7]. V.V. Goncharov Rossiya Prezidenti Ma’muriyatini Konstitutsiyaning 83-moddasiga asoslangan davlat organi sifatida tahlil qilib, uning maqomi Konstitutsiyada bilvosita mustahkamlangani va faoliyati huquqiy tartibga solish hamda nazorat mexanizmlari nuqtai nazaridan o‘rganilishi lozimligini ko‘rsatadi[8]. Rossiya doktrinasida shu mavzuga V.N. Prokofyev va N.A. Kishoyanning ishlari ham bag‘ishlangan[9]. E. Akcagündüz Turkiyada Prezidentlik Ma’muriy ishlar boshqarmasi avvalgi tizimdagi Bosh kotibiyat o‘rniga tashkil etilganini, unga ko‘proq vazifa va vakolat berilganini hamda bu organ avval alohida o‘rganilmaganini qayd etadi[10].

Uchinchisi — fransuz doktrinasida shakllangan yondashuv: Elize apparati rasmiy tartibga solinmagan, davlat boshlig‘i tashabbusi bilan tuzilgan «kabinet» sifatida qaraladi. F. Foucaud Bosh kotibiyatni vazirlar

---

[4]Patterson B.H. The Ring of Power: The White House Staff and Its Expanding Role in Government. – New York: Basic Books, 1988. – 382 p. Publishers Weekly. Review: The Ring of Power: The White House Staff and Its Expanding Role in Government (Basic Books, 1988). – URL: https://www2.publishersweekly.com/978-0-465-07025-1

[5]Patterson B.H. The White House Staff: Inside the West Wing and Beyond. – Washington, DC: Brookings Institution Press, 2000. – URL: https://www.brookings.edu/book/the-white-house-staff The White House Staff (Patterson B.H.): annotation and reviews // Woodslane. – URL: https://woodslane.com.au/Book/9780815769514/The-White-House-Staff

[6]Hart J. The Presidential Branch. – New York: Pergamon Press, 1987.

[7]Busse V., Hofmann H. Bundeskanzleramt und Bundesregierung: Handbuch für Wissenschaft und Praxis. 7. Aufl. – Baden-Baden: Nomos, 2019. – DOI: 10.5771/9783845299969.

[8]Гончаров В.В. Администрация Президента Российской Федерации как объект общественного контроля: конституционно-правовой анализ // Административное и муниципальное право. – 2023. – № 1. – С. 72–81. – DOI: 10.7256/2454-0595.2023.1.39879.

[9]Прокофьев В.Н. К вопросу о конституционно-правовом статусе администрации Президента Российской Федерации // Государственное управление. Электронный вестник. – 2013. – № 41. – С. 185–197. Кишоян Н.А. Вопросы конституционно-правового статуса вспомогательных органов при Президенте РФ // Известия Саратовского университета. Новая серия. Серия: Экономика. Управление. Право. – 2013. – Т. 13, вып. 2. – С. 241–244.

[10]Akcagündüz E. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde Kilit Bir Aktör: Cumhurbaşkanlığı İdari İşler Başkanlığı // Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi. – 2021. – Cilt 4, Sayı 2. – S. 422–438. – DOI: 10.33712/mana.963043.

© 2026 London International Monthly Conference on Multidisciplinary Research and Innovation. All Rights Reserved.

kabinetiga yaqin, ammo undan yuqori turuvchi («supraministériel») tuzilma sifatida tavsiflaydi[11]; X. Magnon esa Elize Bosh kotibiyati va Bosh vazir kabineti tarkibi va tashkil etilishini hech qanday huquqiy qoida cheklamasligini ta'kidlaydi[12].

Bu yondashuvlar o'rtasida keskin ilmiy tortishuv emas, tadqiqot predmeti va usuli bo'yicha farq mavjud: Patterson amaliyotchi tajribasiga, Busse–Hofmann va Goncharov normativ materialga, fransuz mualliflari esa institutning siyosiy-huquqiy o'rnini tahlil qilishga tayanadi. Muallifning fikricha, ular bir-birini to'ldiradi; qiyosiy tahlil uchun esa eng qulay mezon — huquqiy maqomni belgilovchi akt darajasi (qonun, davlat boshlig'i yoki hukumat akti, yoki rasmiy akt yo'qligi), chunki aynan u huquqiy aniqlik darajasini ko'rsatadi. Quyida shu mezondan foydalaniladi.

3. Xorijiy davlatlar tajribasi

AQSh. Prezidentning Ijroiya apparati (Executive Office of the President) 1939-yilgi Qayta tashkil etish to'g'risidagi qonun asosida tasdiqlangan 1-sonli Qayta tashkil etish rejasi bilan tuzilgan va 1939-yil 1-iyuldan amalga kiritilgan[13]; uning bo'linmalarining funksiyalari 1939-yil 8-sentabrdagi 8248-sonli Ijroiya buyruq bilan belgilangan[14]. Bu qaror 1937-yilgi Braunlou qo'mitasining «Prezidentga yordam kerak» degan xulosasiga tayangan[15]. Oq uy apparati xodimlariga kelsak, AQSh Kodeksi 3-sarlavhasining 105-§ qoidasi Prezidentga belgilangan chegaralarda Oq uy apparati xodimlarini ishga olish va ularning ish haqini boshqa kadrlar qonunchiligiga bog'lanmagan holda belgilash huquqini beradi; bunday xodimlar Prezident belgilagan vazifalarni bajaradi[16]. Demak, AQShda apparat tuzilmasi asosan Prezident aktlari va qayta tashkil etish rejalari orqali, xodimlar bilan bog'liq vakolatlar esa qonun orqali tartibga solingan (aralash model).

Fransiya. Elize apparati — Prezident Kabineti va Bosh kotibiyat — mavjudligi va vakolatlarini belgilovchi rasmiy matn mavjud emas; Bosh kotibning roli va ta'siri turli prezidentliklarda turlicha bo'lgan[17]. Doktrinada ham bu masala davlat boshlig'i ixtiyorida qoldirilgani ta'kidlanadi[18]. Rasmiy saytda

---

[11] Foucaud F. Le secrétaire général de l'Élysée: éclairage sur la présidentialisation du régime // Revue du droit public. – 2010. – № 4. – P. 1027 et s.

[12] Magnon X. L'organisation particulière du secrétariat général de l'Elysée et du cabinet du Premier ministre: considérations générales et regard particulier sur l'organisation actuelle // HAL / Université Toulouse 1 Capitole. – URL: https://publications.ut-capitole.fr/18905/ (muallif qo'lyozmasi).

[13] Reorganization Plan No. I of 1939, eff. July 1, 1939, 4 F.R. 2727, 53 Stat. 1423 (5 U.S.C. app.) // GovInfo. – URL: https://www.govinfo.gov/content/pkg/USCODE-2011-title5/pdf/USCODE-2011-title5-app-reorganiz.pdf

[14] Executive Order 8248 of Sept. 8, 1939, Establishing the Divisions of the Executive Office of the President and Defining Their Functions and Duties, 4 F.R. 3864 // National Archives, Office of the Federal Register. – URL: https://www.archives.gov/federal-register/codification/executive-order/08248.html

[15] Report of the President's Committee on Administrative Management. – Washington, DC: U.S. Government Printing Office, 1937. – P. 5.

[16] 3 U.S.C. § 105. Assistance and services for the President // Office of the Law Revision Counsel. – URL: https://www.govinfo.gov/content/pkg/USCODE-2023-title3/html/USCODE-2023-title3-chap2-sec105.htm

[17] Piastra R. Quelques mots sur le secrétariat général de l'Elysée et le secrétariat général du Gouvernement // Village de la Justice. – URL: https://www.village-justice.com/articles/sge-sgg,52900.html (professional nashr, ilmiy jurnal emas).

© 2026 London International Monthly Conference on Multidisciplinary Research and Innovation. All Rights Reserved.

Prezident Kabineti, Shaxsiy harbiy shtab va Prezidentlik xizmatlari alohida ko‘rsatiladi[19]. Bu — huquqiy maqom rasmiy akt bilan emas, amaliyot orqali shakllangan model.

Germaniya. Bu yerda davlat boshlig‘i emas, hukumat rahbari apparati — Federal Kansleriya (Bundeskanzleramt) — hukumat siyosatini markaziy muvofiqlashtirish organi hisoblanadi[20]. Kansler siyosat yo‘nalishlarini belgilaydi va buning uchun javob beradi (Asosiy qonunning 65-moddasi), hukumat faoliyati esa hukumat qabul qilgan va Federal Prezident tasdiqlagan Reglament asosida yuritiladi[21]. Kansleriya Kanslerga xizmat ko‘rsatish bilan birga hukumat kotibiyati vazifasini ham bajaradi, kabinet majlislarini tayyorlaydi; uning rahbari federal vazir darajasiga ega[22]. Kansleriya ichki tashkiloti masalalari Kanslerning Federal hukumat Reglamentining 9-moddasiga asoslangan tashkiliy farmoyishi bilan belgilanadi[23].

Rossiya. Prezident Ma’muriyati Konstitutsiyaning 83-moddasi «i» bandiga muvofiq shakllantiriladi; 2004-yil 25-martdagi 400-sonli Farmonda u Prezident faoliyatini ta’minlovchi va Prezident qarorlarining ijrosi ustidan nazoratni amalga oshiruvchi davlat organi sifatida belgilangan[24]. Ma’muriyat to‘g‘risidagi Nizom 2004-yil 6-apreldagi 490-sonli Farmon bilan tasdiqlangan[25]. Shunday qilib, maqom Prezident aktlari bilan, Konstitutsiyaga havola qilingan holda belgilangan.

Qozog‘iston. Ma’muriyat to‘g‘risidagi Nizom 2008-yil 11-martdagi 552-sonli Farmon bilan tasdiqlangan (2010-yil 28-dekabrdagi 1129-sonli Farmon bilan yangi tahrirda bayon etilgan). Nizomga ko‘ra Ma’muriyat Prezident shakllantiradigan, unga bevosita bo‘ysunadigan va hisobdor davlat organi; u davlat muassasasi shaklidagi yuridik shaxs; Rahbarni Prezident tayinlaydi va lavozimidan ozod etadi, Rahbar Prezidentning bevosita rahbarligida ishlaydi. Asosiy vazifalar tashqi va ichki siyosat, mudofaa va xavfsizlik, huquqiy va kadrlar siyosati hamda Parlament, Hukumat, sudlar bilan munosabatlar sohalarida Prezident vakolatlarini ta’minlashni qamrab oladi; funksiyalar qatorida qonunchilik tashabbuslarini

---

[18]Magnon X. Ko‘rsatilgan asar.

[19]Cabinet du Président de la République et services de l’Élysée // Présidence de la République française. – URL: https://www.elysee.fr/la-presidence/cabinet-du-president-de-la-republique-et-services-de-l-elysee

[20]Was macht das Bundeskanzleramt? // Die Bundesregierung. – URL: https://www.bundesregierung.de/breg-de/bundesregierung/bundespresseamt/dienstsitze-bundeskanzleramt-466834

[21]Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland, Art. 65; Aufgaben der Bundeskanzlerin / des Bundeskanzlers // Die Bundesregierung. – URL: https://www.bundesregierung.de/breg-de/schwerpunkte/aufgaben-der-bundeskanzlerin-des-bundeskanzlers-346742

[22]Bundesregierung // Bundeszentrale für politische Bildung. – URL: https://www.bpb.de/themen/politisches-system/deutsche-demokratie/39365/bundesregierung/

[23]Organisationserlaß des Bundeskanzlers (BKOrgErl 2002) // Gesetze im Internet. – URL: https://www.gesetze-im-internet.de/bkorgerl_2002/BJNR420600002.html

[24]Указ Президента Российской Федерации от 25.03.2004 № 400 «Об Администрации Президента Российской Федерации» (ред. от 12.06.2024), п. 1.

[25]Указ Президента Российской Федерации от 06.04.2004 № 490 «Об утверждении Положения об Администрации Президента Российской Федерации».

© 2026 London International Monthly Conference on Multidisciplinary Research and Innovation. All Rights Reserved.

tayyorlash, qonunlarni imzolashdan oldin o‘rganish hamda Hukumat va markaziy ijroiya organlari ustidan nazorat bor[26]. Shuningdek, 2026-yil 5-iyundagi 296-VIII-sonli «Qozog‘iston Respublikasi Prezidenti to‘g‘risida»gi Konstitutsiyaviy qonunda Ma’muriyatga alohida modda bag‘ishlangan[27]

Turkiya. 2017-yilgi referendumdan keyin Prezidentlik hukumat tizimiga o‘tilgach, Prezidentlik tashkiloti 2018-yil 10-iyuldagi 1-sonli Prezident Farmoni bilan qayta tuzildi. Farmonda Prezidentlik Ma’muriy ishlar boshqarmasi (İdari İşler Başkanlığı) alohida bo‘lim sifatida belgilangan: u Prezidentning Konstitutsiyada ko‘rsatilgan vazifalari va vakolatlarini amalga oshirishi uchun zarur xizmatlarni ko‘rsatadi; uning boshlig‘i «eng yuqori davlat xizmatchisi» sanaladi va Prezident tomonidan tayinlanadi[28]. Akcagündüz ta’kidlaganidek, bu boshqarma avvalgi Bosh kotibiyat o‘rnida tashkil etilgan va unga nisbatan ko‘proq vazifa va vakolat berilgan[29].

Qiyosiy tahlil

1-jadval. Prezident (hukumat rahbari) faoliyatini ta’minlovchi organlarning huquqiy asoslari

[26]Указ Президента Республики Казахстан от 11.03.2008 № 552 «Об утверждении Положения об Администрации Президента Республики Казахстан» (в новой редакции Указом от 28.12.2010 № 1129), пп. 1, 3, 9, 23–24 // Әділет / Zakon.uchet.kz. – URL: https://zakon.uchet.kz/rus/docs/U1000001129

[27]Конституционный закон Республики Казахстан от 5 июня 2026 года № 296-VIII «О Президенте Республики Казахстан» // PRG.kz. – URL: https://prg.kz/m/amp/document/39673265

[28]Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında 1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, Resmî Gazete, 10.07.2018, № 30474, md. 5, 6, 12.

[29]Akcagündüz E. Ko‘rsatilgan asar. – S. 422–438.

© 2026 London International Monthly Conference on Multidisciplinary Research and Innovation. All Rights Reserved.

Davlat	Organ	Huquqiy asos	Akt darajasi
O‘zbekiston	Prezident Administratsiyasi	O‘RQ-1166-son Konstitutsiyaviy qonun (14.08.2026)	Konstitutsiyaviy qonun
Qozog‘iston	Prezident Administratsiyasi	Nizom (Farmon № 552, 11.03.2008; 2010-yil tahriri); Konstitutsiyaviy qonun № 296-VIII (05.06.2026)	Davlat boshlig‘i akti; Konstitutsiyaviy qonun (qisman)
Rossiya	Prezident Ma’muriyati	Farmon № 400 (25.03.2004); Farmon № 490 (06.04.2004) bilan tasdiqlangan Nizom	Davlat boshlig‘i akti
Turkiya	Prezidentlik Ma’muriy ishlar boshqarmasi	1-sonli Prezident Farmoni (10.07.2018)	Davlat boshlig‘i akti
AQSh	Prezidentning Ijroiya apparati; Oq uy apparati	Qayta tashkil etish rejasi № 1 (1939); Ijroiya buyruq № 8248 (1939); 3 U.S.C. § 105	Aralash: Prezident aktlari va qonun
Fransiya	Elize Bosh kotibiyati va Kabinet	Rasmiy matn mavjud emas	Rasmiy akt yo‘q
Germaniya	Federal Kansleriya (hukumat rahbari apparati)	Asosiy qonun, 65-modda; Federal hukumat Reglamenti; Kanslerning tashkiliy farmoyishi	Konstitutsiya va hukumat/Kansler aktlari

Birinchidan, huquqiy maqomni belgilovchi akt darajasi bo‘yicha uchta model kuzatiladi: rasmiy aktsiz amaliyot (Fransiya); davlat boshlig‘i yoki hukumat aktlari, ba’zan qonun bilan to‘ldirilgan holda (AQSh, Rossiya, Turkiya, Germaniya, Qozog‘iston Nizomi); qonun yoki konstitutsiyaviy qonun darajasi (O‘zbekiston, shuningdek Qozog‘istonning 2026-yilgi qonunida alohida modda). O‘zbekiston qonuni ushbu shkalada eng yuqori huquqiy aniqlik darajasini ta’minlovchi variantga mansub.

Ikkinchidan, funksional yadro barcha tizimlarda o‘xshash: davlat boshlig‘iga (hukumat rahbariga) tashkiliy-tahliliy yordam, qarorlar loyihalarini tayyorlash, ijroni muvofiqlashtirish va nazorat qilish. Rossiyada Ma’muriyat qarorlar ijrosi ustidan nazoratni amalga oshiruvchi organ sifatida belgilangan; Qozog‘istonda Hukumat ustidan nazorat va qonunchilik tashabbuslarini tayyorlash funksiyalari mavjud; Germaniyada Kansleriya hukumat siyosatini muvofiqlashtiradi. O‘zbekiston qonunida bu elementlar 3, 6, 7 va 13-moddalarda aks etgan.

© 2026 London International Monthly Conference on Multidisciplinary Research and Innovation. All Rights Reserved.

Uchinchidan, farq normativ detallashtirish darajasida. O‘zbekiston qonuni vazifalar (16 ta), vakolatlar (7-moddada 15 ta, 9-moddada Rahbar uchun 25 ta), tuzilma va hamkorlik yo‘nalishlarini (14–21-moddalar) bitta hujjatda jamlaydi. Boshqa tizimlarda bu masalalar odatda bir necha aktga tarqalgan: AQShda qayta tashkil etish rejasi, ijroiya buyruq va qonun, Germaniyada Asosiy qonun, Reglament va tashkiliy farmoyish.

To‘rtinchidan, ichki tashkiliy masalalarni davlat boshlig‘i yoki rahbarning o‘ziga qoldirish keng tarqalgan amaliyot: Germaniyada Kanslerning tashkiliy farmoyishi, Qozog‘istonda Nizom, Fransiyada to‘liq ixtiyor. O‘zbekiston qonunining 5-moddasida ham Reglament Prezident, Administratsiya to‘g‘risidagi nizom va shtatlar jadvali Rahbar tomonidan tasdiqlanishi belgilangan; bu yondashuv ko‘rsatilgan umumiy amaliyotga mos keladi.

Beshinchidan, Rahbar farmoyishlarining normativ-huquqiy hujjatlar tizimidagi o‘rni (12-modda va «Normativ-huquqiy hujjatlar to‘g‘risida»gi Qonunga kiritilgan o‘zgartirishlar) alohida e’tiborga loyiq. Tahlil qilingan manbalarda chet davlatlarning shu kabi hujjatlari normativ tizimdagi o‘rni alohida o‘rganilmagan, shu sababli bu masala keyingi qiyosiy tadqiqotlar uchun yo‘nalish bo‘lishi mumkin.

Xulosa

Tahlil natijasida quyidagilarni ta’kidlash mumkin. Birinchi, Prezident (hukumat rahbari) faoliyatini ta’minlovchi organlarning huquqiy maqomi xorijda uch darajada — rasmiy aktsiz amaliyot, davlat boshlig‘i yoki hukumat aktlari va qonun darajasida — belgilanadi; O‘zbekistonning 2026-yilgi Konstitutsiyaviy qonuni bu shkalaning yuqori darajasiga to‘g‘ri keladi; tahlil qilingan tizimlar orasida bunday darajadagi tartibga solishning ayrim elementlari Qozog‘istonning 2026-yilgi qonunida ham kuzatiladi.

Ikkinchi, ko‘rib chiqilgan barcha tizimlarda funksional yadro — tashkiliy-tahliliy ta’minot, hujjatlar loyihalarini tayyorlash, ijroni muvofiqlashtirish va nazorat — umumiy; O‘zbekiston qonuni bu funksiyalarni batafsil vazifalar, vakolatlar va hamkorlik yo‘nalishlari bilan to‘ldiradi.

Uchinchi, qonunda ichki tashkiliy masalalar (reglament, nizomlar, shtatlar jadvali) quyi aktlarga havola qilingan, xorijiy amaliyotda ham bu masalalar odatda davlat boshlig‘i yoki rahbar ixtiyorida qoladi. Xorijiy tajribadan foydalanish imkoniyatlari sifatida quyidagi yo‘nalishlarni ko‘rsatish mumkin: qonunni amalga oshiruvchi quyi aktlar (Reglament, Nizom) tayyorlanishida Germaniya va Qozog‘iston aktlarining tuzilishini o‘rganish; Rahbar farmoyishlarining normativ aktlar tizimidagi o‘rni bo‘yicha qiyosiy tadqiqotlarni davom ettirish; qonundagi ochiqlik va shaffoflik prinsiplarini (4-modda) amaliy tartiblarda (tuzilma va vazifalarni e’lon qilish) rivojlantirish masalalarini o‘rganish.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. O‘zbekiston Respublikasining Konstitutsiyaviy qonuni «O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi to‘g‘risida», 2026-yil 14-avgust, O‘RQ-1166-son // Qonunchilik ma’lumotlari milliy bazasi, 14.08.2026-y., 03/26/1166/0842-son.
2. Указ Президента Российской Федерации от 25.03.2004 № 400 «Об Администрации Президента Российской Федерации» (ред. от 12.06.2024).
3. Указ Президента Российской Федерации от 06.04.2004 № 490 «Об утверждении Положения об Администрации Президента Российской Федерации»
4. Указ Президента Республики Казахстан от 11.03.2008 № 552 «Об утверждении Положения об Администрации Президента Республики Казахстан» (в новой редакции Указом от 28.12.2010 № 1129).
5. Конституционный закон Республики Казахстан от 5 июня 2026 года № 296-VIII «О Президенте Республики Казахстан».

© 2026 London International Monthly Conference on Multidisciplinary Research and Innovation. All Rights Reserved.

6. Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında 1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, Resmî Gazete, 10.07.2018, № 30474.
7. Reorganization Plan No. I of 1939, eff. July 1, 1939, 53 Stat. 1423 (5 U.S.C. app.).
8. Executive Order 8248 of Sept. 8, 1939, 4 F.R. 3864.
9. U.S.C. § 105. Assistance and services for the President.
10. Organisationserlaß des Bundeskanzlers (BKOrgErl 2002) // Gesetze im Internet
11. Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland, Art. 65.

II. Ilmiy adabiyotlar

12. Гончаров В.В. Администрация Президента Российской Федерации как объект общественного контроля: конституционно-правовой анализ // Административное и муниципальное право. – 2023. – № 1. – С. 72–81. – DOI: 10.7256/2454-0595.2023.1.39879.
13. Кишоян Н.А. Вопросы конституционно-правового статуса вспомогательных органов при Президенте РФ // Известия Саратовского университета. Новая серия. Серия: Экономика. Управление. Право. – 2013. – Т. 13, вып. 2. – С. 241–244.
14. Прокофьев В.Н. К вопросу о конституционно-правовом статусе администрации Президента Российской Федерации // Государственное управление. Электронный вестник. – 2013. – № 41. – С. 185–197.
15. Akcagündüz E. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde Kilit Bir Aktör: Cumhurbaşkanlığı İdari İşler Başkanlığı // Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi. – 2021. – Cilt 4, Sayı 2. – S. 422–438. – DOI: 10.33712/mana.963043.
16. . Busse V., Hofmann H. Bundeskanzleramt und Bundesregierung: Handbuch für Wissenschaft und Praxis. 7. Aufl. – Baden-Baden: Nomos, 2019. – DOI: 10.5771/9783845299969.
17. Foucaud F. Le secrétaire général de l'Élysée: éclairage sur la présidentialisation du régime // Revue du droit public. – 2010. – № 4. – P. 1027 et s.
18. Hart J. The Presidential Branch. – New York: Pergamon Press, 1987.
19. Magnon X. L'organisation particulière du secrétariat général de l'Elysée et du cabinet du Premier ministre: considérations générales et regard particulier sur l'organisation actuelle. – HAL / Université Toulouse 1 Capitole. – URL: https://publications.ut-capitole.fr/18905/
20. Patterson B.H. The Ring of Power: The White House Staff and Its Expanding Role in Government. – New York: Basic Books, 1988. – 382 p.
21. Patterson B.H. The White House Staff: Inside the West Wing and Beyond. – Washington, DC: Brookings Institution Press, 2000.
22. Report of the President's Committee on Administrative Management. – Washington, DC: U.S. Government Printing Office, 1937.

III. Internet resurslari

23. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining rasmiy veb-sayti. – URL: https://president.uz/uz/pages/view/about_staff
24. gov.uz. – URL: https://gov.uz/uz/bv/news/view/208065
25. Présidence de la République française. – URL: https://www.elysee.fr
26. Die Bundesregierung. – URL: https://www.bundesregierung.de; Bundeszentrale für politische Bildung. – URL: https://www.bpb.de
27. Piastra R. Quelques mots sur le secrétariat général de l'Elysée et le secrétariat général du Gouvernement // Village de la Justice. – URL: https://www.village-justice.com/articles/sge-sgg,52900.html

© 2026 London International Monthly Conference on Multidisciplinary Research and Innovation. All Rights Reserved.